

Møtedato: 27. april 2022
Vår ref.:
2022/396

Saksbehandler:
Finnsson/Gros

Dato:
14.5.2022

Styresak 64-2022

Styrke psykisk helsevern og tverrfaglig spesialisert rusbehandling, oppfølging av styresak 4-2022

Formål

Saken følger opp styrets vedtak i styresak 4-2022 *Oppdragsdokument 2022 til helseforetakene* (styremøte 2. februar 2022), hvor styrets vedtak punkt 5 var:

5. Styret ber adm. direktør innen 31. mars 2022 legge frem en egen redegjørelse om plan for oppfølging av målområde 1: «Styrke psykisk helsevern og tverrfaglig spesialisert rusbehandling».

Saken beskriver hvordan administrasjonen i Helse Nord RHF skal følge opp oppdrag gitt fra Helse- og omsorgsdepartementet i oppdragsdokumentet. Konkrete faglige satsninger og en fullverdig plan er av tidshensyn i liten grad beskrevet i denne saken, men vil komme i ny regional delstrategi for psykisk helse og TSB.

Sammenheng med strategi og grunnleggende verdier

I *Strategi for Helse Nord RHF 2021-2024* er ett prioritert grep å *planlegge og styre helhetlig og langsiktig*. Saken skal bidra til:

- Prioritering av psykisk helsevern for voksne, barn og unge og tverrfaglig spesialisert rusbehandling (TSB).
- Å oppfylle nasjonale styringsmål og iverksette nasjonal helsepolitikk.

Bakgrunn

I oppdragsdokumentet for 2022 fra Helse- og omsorgsdepartementet til Helse Nord RHF er et av tre hovedmål å styrke psykisk helsevern og tverrfaglig spesialisert rusbehandling. Årets oppdragsdokument viderefører ikke den såkalte *gylne regel* om sterkere vekst innen psykisk helsevern og TSB sammenlignet med somatiske fag. Oppdragsdokumentets prioritering av psykisk helsevern og TSB er nå blant annet formulert som krav til ventetider og aktivitet, der sistnevnte nå er utvidet til å omfatte døgnbehandling. En ny opptrappingsplan for psykisk helse og rus er også varslet:

«For å styrke tilbudet innen psykisk helse skal det utarbeides en ny opptrappingsplan som blant annet skal sikre økt kapasitet i spesialisthelsetjenesten ...»

Psykisk helsevern og TSB i Helse Nord

Styresak 31-2022 Årlig melding 2021 for Helse Nord RHF (styremøte 24. mars 2022) viser at psykisk helsevern og TSB i Helse Nord har for lange ventetider, særlig i psykisk helsevern for voksne, barn og unge. De fleste pasienter i psykisk helsevern tas først inn til poliklinisk behandling. De lange ventetidene i regionen kan forstås som et uttrykk for manglende kapasitet i poliklinikkene til å møte etterspørselen. Sammenlignet med resten av landet, behandles en lavere andel av den voksne befolkningen i Helse Nord i psykisk helsevern¹. Det er samtidig stor variasjon mellom opptaksområdene, fra Finnmarkssykehuset med 51,83 per 1000 innbyggere, til Universitetssykehuset Nord-Norge med 41,18. Nasjonalt er gjennomsnittet på 46,58.² Tilbudet til barn og unge i psykisk helsevern er primært poliklinisk. En høyere andel enn gjennomsnittet av befolkningen har et tilbud i psykisk helsevern for barn og unge i Helse Nord. Kapasiteten i døgnbehandling i psykisk helsevern for voksne, barn og unge er høyere enn nasjonalt snitt,³ og undersøkelser av brukerfornøydhets viser god tilfredshet med døgn tilbudene.⁴

Samlet antall henvisninger til psykisk helsevern og TSB har vært relativt stabilt over flere år. 2021 skiller seg ut med en samlet vekst på litt over 8 % sammenlignet med snittet for de foregående fire årene⁵.

Årlig melding for 2021 for Helse Nord RHF viser store utfordringer med å sikre tilstrekkelig kapasitet i de polikliniske tilbudene i psykisk helsevern for voksne, barn og unge. Rekruttering og stabilisering av kvalifisert personell har over år vært kjente utfordringer, og situasjonen er ytterligere forverret på grunn av pandemien og økonomien i foretaksgruppen. Ventetidsutfordringen er i dag mest uttalt i de største byene, ved Universitetssykehuset Nord-Norge i Tromsø/Harstad og Nordlandssykehuset i Bodø. De tre lokasjonene har ansvar for over en tredjedel av regionens innbyggere, og er samtidig de største studentbyene i Nord-Norge. De har lavere poliklinisk kapasitet per innbygger enn landsgjennomsnittet. Ventetiden har økt vesentlig de siste årene, noe som kan tyder på for lav intern prioritet over tid. Sammenlignet med landet for øvrig har flere helseforetak i Helse Nord høyere døgnkapasitet enn gjennomsnittet og lavere poliklinisk kapasitet.⁶ Det skyldes både historiske og geografiske forhold og kommuner med varierende tilbud. Denne organiseringen av tilbudet er ressurskrevende, og kompenseres ikke for i den nasjonale inntektsfordelingsmodellen⁷. Utfordringene i tjenesten og den stramme økonomiske situasjonen gjør at helseforetakene må vurdere om det er behov for omstilling av eksisterende tilbud for å øke poliklinisk kapasitet og sikre at pasienter med størst behov behandles i døgn tilbudene.

Plan for å følge opp styrking av psykisk helsevern og tverrfaglig spesialisert rusbehandling

Helse Nord RHF har *sørge for*-ansvar for at innbyggerne i helseregionen tilbys spesialisthelsetjenester.⁸ Helse Nord RHF skal planlegge, gjennomføre, evaluere og

¹ <https://statistikk.helsedirektoratet.no/bx/Dashboard/9b94e820-7892-48dd-927f-cd943ec7cffe?e=false&vo=viewonly>

² Pasienter i andel av befolkningen.

³ <https://www.helsedirektoratet.no/rapporter/samdata-spesialisthelsetjenesten/SAMDATA%20spesialisthelsetjenesten%202020.pdf> /attachment/inline/36006c86-0bc7-4021-8956-708d6566a9a6:d2759c4e0d1059170d84accb463aeb1631f5e32c/SAMDATA%20spesialisthelsetjenesten%202020.pdf

⁴ <https://www.fhi.no/publ/2022/pasienters-erfaringer-med-dognopphold-i-psykisk-helsevern-4.-kvar-tal-2021/>

⁵ <https://www.helsedirektoratet.no/statistikk/statistikk-fra-npr/ventetider-og-pasientrettigheter>

⁶ <https://www.regjeringen.no/no/dokumentarkiv/regjeringen-solberg/aktuelt-regjeringen-solberg/hod/nyheter/2021ny/behovene-innen-psykisk-helsevern-og-rusbehandling-i-arene-fremover/id2872387/>

⁷ <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/nou-2019-24/id2682523/?ch=8>

⁸ https://lovdata.no/dokument/NL/lov/1999-07-02-61/KAPITTEL_2#%C2%A7-5a

korrigere virksomheten. Det gjøres gjennom regional overordnet planlegging og koordinering av faglig utvikling i regionen, og oppfølging av oppgaver og oppdrag gitt fra eier og nasjonale helsemyndigheter. Tiltak for å følge opp at fagområdene styrkes er her gruppert i fire hovedkategorier.

1. Styrking gjennom foretaksmøte og oppdragsdokument

Oppfølging av måloppnåelse gjøres i måneds- og tertialrapportering fra helseforetakene og i egne oppfølgingsmøter. Helse Nord har jevnlig særskilt oppmerksomhet på måloppnåelse innenfor psykisk helsevern og tverrfaglig spesialisert rusbehandling i oppfølgingsmøtene. Helse Nord RHF vil følge helseforetakene tett på disse fagområdene i 2022. Helse Nord RHF kan velge å gi nye oppdrag i et foretaksmøte hvis en ser at måloppnåelsen innenfor et område ikke er tilfredsstillende. Dersom en ikke ser forbedring i ventetider og fristbrudd i løpet av første halvdel av 2022, vil administrasjonen foreslå for styret at mer av finansieringen øremerkes for å sikre fagområdet tilstrekkelig prioritet. Helse Nord RHF vil også vurdere om kjøp av private helsetjenester, eventuelt å øke antall avtalespesialister kan bidra til å styrke det polikliniske tilbudet i regionen. En slik styrking kan ikke gjennomføres dersom det bidrar til å klart svekke bemanning og kapasitet i helseforetakene.

2. Styrking gjennom felles regional planlegging

Helse Nord's gjeldende regionale planverk for fagområdene er *Utviklingsplan for psykisk helsevern og TSB (2016-2025)* og *Regional fagplan for TSB (2019-2025)*. Planene har lagt grunnlag for blant annet å etablere tilbud som:

- Regionale sikkerhetsplasser ved Universitetssykehuset Nord-Norge og Nordlandssykehuset.
- Akutttilbud for TSB ved Universitetssykehuset Nord-Norge (2020) og Nordlandssykehuset (2022).
- Medikamentfri døgnpost for pasienter med alvorlig psykisk lidelse ved Universitetssykehuset Nord-Norge.
- Regional enhet for pasienter med samtidig psykisk lidelse og utviklingshemming ved Nordlandssykehuset.
- BP2U – et konsultasjonsteam for pasienter med samtidig utviklingshemming og psykisk lidelse ved Universitetssykehuset Nord-Norge.
- To kompetansetjenester, hhv. ved Universitetssykehuset Nord-Norge og Nordlandssykehuset.

Utviklingsplan for psykisk helsevern og TSB pekte også på et behov for en generell styrking av polikliniske tilbud, særlig til utvalgte pasientgrupper som sped- og småbarn og alderspsykiatri. Fagplan for TSB har flere tiltak for å styrke tilbudet i perioden 2020-2023. Planene ble ledsaget av friske midler for å opprette nye tilbud.

Helse Nord RHF har lenge varslet et arbeid for å se på hensiktsmessig organisering av tilbudene innen psykisk helsevern og TSB i regionen. En kombinasjon av pandemi og ansvar for større nasjonale oppgaver/utredninger (Nasjonal helse- og sykehusplan/ny nasjonal modell for framskrivning av psykisk helsevern og TSB) har satt arbeidet på pause. Et regionalt prosjekt for å gjennomgå organisering av tilbudet og starte revisjon av gjeldende utviklingsplan for psykisk helsevern og TSB skal nå settes i gang. Arbeidet vil fortløpende bli tilpasset innretningen på den kommende opptrappingsplanen for psykisk helse og rus.

Helse Nord RHF vurderer at felles regional planlegging og etablering av utviklings- og handlingsplan i perioden 2017-21 var effektive virkemidler for å styrke kapasitet og kvalitet på utvalgte områder. For å sikre en hensiktsmessig styrking av psykisk helsevern og TSB, anbefales det at det for perioden 2023-2026 utformes en ny regional delstrategi for fagområdene med økonomiske rammer for å styrke nødvendig kapasitet og kvalitet.

3. Styrking gjennom kvalitets- og styringsindikatorer i psykisk helsevern og TSB

Helse Nord RHF har over flere år fulgt opp ventetid, aktivitet og kostnadsutvikling innen psykisk helsevern og TSB i foretaksgruppen. Oppfølgingen videreføres og skal i 2022 styrkes ved å etablere flere indikatorer for forbruksrater for døgnbehandling og poliklinisk oppfølging. Nye indikatorer vil gi helseforetakene løpende informasjon om kapasitet i behandlingstilbudet, sammenlignet med øvrige helseforetak i regionen og nasjonalt gjennomsnitt. Tilgang til oppdatert informasjon om kapasitet og variasjon er en forutsetning for likeverdige og riktig dimensjonerte tjenester i regionen. Det pågår en satsning for å etablere flere nasjonale kvalitetsregistre innen psykisk helsevern og Helse Nord RHF vil legge til rette for å opprette flere registre i regionen.

4. Styrking gjennom annen aktivitet i Helse Nord RHF

Flere større utviklings- og strategiarbeider i regionen vil også virke inn på tilbudene til pasienter i psykisk helsevern og TSB. *Regional utviklingsplan 2038* er det øverste strategiske dokumentet for hvordan foretaksgruppen skal utvikle sin virksomhet for å møte befolkningens fremtidige behov for spesialisthelsetjenester. Psykisk helsevern og TSB blir her representert gjennom ressurser med fagkompetanse i arbeidet. Flere andre pågående prosesser i Helse Nord RHF inkluderer en satsning på psykisk helsevern og TSB. Bedre ivaretagelse av psykisk helsevern og TSB er sentralt i arbeid som omhandler:

- Digitalisering/e-Helse
- Tiltak i helsefelleskapene
- Styrket regional koordinering i plan- og byggeprosjekter
- Oppfølging av strategi for prehospitale tjenester
- Ny strategi for forskning og innovasjon.
- Styrket utdanningskapasitet og rekruttering.

Helse Nord RHF vil sikre at det settes av tilstrekkelige ressurser til å ivareta behov og perspektiver for pasienter i psykisk helsevern og TSB i regionens utviklings- og strategiarbeider.

Medbestemmelse

Saken ble drøftet med konserntillitsvalgte og konsernverneombud i Helse Nord RHF, den 9. mai 2022 med følgende enighetsprotokoll:

- 1. Partene tar informasjon om Styrking av psykisk helsevern og tverrfaglig spesialisert rusbehandling til orientering.*
- 2. Partene forutsetter at oppfølging av eventuelle styrevedtak i saken gjennomføres i nært samarbeid med tillitsvalgte og vernetjenesten.*

- 3. Partene anerkjenner behovet for ytterligere styrking av psykisk helsevern og tverrfaglig spesialisert rusbehandling i Helse Nord.*

Administrerende direktørs vurdering

Administrerende direktør mener det er behov for å satse sterkere på psykisk helsevern og TSB i Helse Nord. Dette vil kreve tett oppfølging av helseforetakene i årene som kommer. Under pandemien har forekomsten av psykisk lidelse økt, og det er økende etterspørsel etter behandling i spesialisthelsetjenesten. Særlig bekymringsfull er den store økningen i behov for tilbud til barn og unge som rapporteres fra hele landet, også i Helse Nord.

Alvorlige og ressurskrevende lidelser som spiseforstyrrelser krever ofte langvarig og spesialisert behandling, og tilbud med kort ventetid. Selv om den gylne regel har bidratt til fokus på psykisk helsevern og TSB over år, har den ikke ført til en tilstrekkelig styrking av kvalitet eller kapasitet. Det er derfor helt nødvendig å forsterke innsatsen dersom Helse Nord skal nå målet om forsterket kapasitet og kvalitet i psykisk helsevern og TSB. På kort sikt vil økt oppfølging av samlet kapasitet innføres i virksomhetsrapporteringen, og mulig sterkere økonomisk styring fra Helse Nord RHF dersom måloppnåelsen ikke øker.

Det langsiktige tiltaket er å styrke innsatsen på felles regional planlegging gjennom utviklingsplaner/fagplaner. Egen økonomisk ramme vil bli satt av i ny delstrategi for å finansiere nødvendig styrkning av behandlingstilbudene til befolkningen. Helse Nord RHF vil i økonomisk langtidsplan 2023 – 2026 foreslå økonomisk styrking for å sikre en videre regional koordinering og styrking av psykisk helsevern og TSB. I en situasjon med utfordrende økonomi i foretaksgruppen er det ingen tvil om at målsetningen er utfordrende å oppnå. En slik styrking krever strenge prioriteringer og gode vurderinger av risiko og gevinster ved ulike valg.

Forslag til vedtak

Styret i Helse Nord RHF inviteres til å fatte følgende vedtak:

1. Styret i Helse Nord RHF tar informasjonen om å styrke psykisk helsevern og tverrfaglig spesialisert rusbehandling, plan for oppfølging av målområdet til orientering.
2. Styret i Helse Nord RHF ber adm. dir. styrke innsatsen knyttet til psykisk helsevern og tverrfaglig spesialisert rusbehandling gjennom tettere oppfølging av måloppnåelse og etablering av ny delstrategi.

Bodø, den 14. mai 2022

Cecilie Daae
adm. direktør